מפניני הפרשה - מאמר

דרכי ההוראה

פרשתנו פותחת בצוויו של ה' למשה: "**ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם**" (**פרק כא' א**') דרשות רבות דרשו רבותינו על פסוק זה.

בפירוש העמק דבר על התורה דרש את סמיכות פסוק זה לסופה של פרשת יתרו, ללמד שהזהירות בהנהגת המשפטים מביאה ברכה לעולם: "**ואלה המשפטים. באשר הזכיר אבוא אליך וברכתיך הבא ע"י קרבנות, הסמיך לזה המשפטים, דהנהגת המשפטים מביאה ברכה לעולם...**"

רש"י בפירושו לתורה הדגיש שהציווי הוא על דרך הוראת התורה ומצוותיה, הקב"ה מדגיש למשה רבנו, שלא מספיק ללמד את התורה והמצוות בדרך של שינון, אלא צריך ללמד את טעמי התורה והמצוות ואת פירושם: **אשר תשים לפניהם - אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק והלכה כ' או ג' פעמים עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה, ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו, לכך נאמר אשר תשים לפניהם, כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם**".

גם בפירוש "תורה תמימה" עפ"י המכילתא קישר בפירושו את פסוק לדרכי ההוראה הנכונות: "**אשר תשים לפניהם - תניא, מניין שחייב הרב לערוך משנתו לתלמידיו כשולחן ערוך כעניין שנאמר (פרשת ואתחנן) אתה הראת לדעת, תלמוד לומר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם (מכילתא)**".

ומבאר זאת בהערה יג' כך – התנא דורש "**תשים לפניהם**" שיהיו הדברים ערוכים לפניהם כדבר העומד ערוך ומסודר, ואז תגיע "**שימה**" זו עד מדרגת הדעת, שהדעה היא היותר גדולה בהשגת דבר רוחני, כמו שמצאנו במסכת ברכות ח. "דעה קנית הכל קנית" וכמו שנאמר: "**אתה הראת לדעת**".

יוצא מכאן, כי אחד העקרונות בחינוך והוראה נכונה הם: סדר, הגדרה והבנת הכללים ונתינת סימנים. גישה זו מקנה מחשבה מסודרת, זיכרון טוב של החומר הנלמד והבעה מצומצמת וקולעת.

סמך לזה מוצאים גם בירושלמי מסכת הוריות ג' הלכה ה'- "**הסדרן קודם לפלפלן**". וכן הובא במסכת עבודה זרה יט. על הפסוק שמובא במשלי יג' א': "**חון מהבל ימעט וקובץ על יד ירבה – אם עושה אדם תורתו חבילות חבילות (אוסף של פרטים) – מתמעט, אבל אם קובץ על יד (מרכז בכללים) ירבה. ומעיד שם רב נחמן בר יצחק – אנא עבידתא וקיים בידי**"

דרשה נוספת בעניין דרכי החינוך וההוראה הנכונים הנלמדים מפרשתנו מובאת במסכת עירובין נד: "**אשר תשים לפניהם - תניא, רבי עקיבא אומר, מניין שחייב הרב להראות פנים לתלמידו, שנאמר: ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם**".

מבאר זאת ב"תורה תמימה" - **עניין מראה הפנים הוא לתת טעם בדבריו, ולהסביר לו טעם העניין ולא יאמר - כהלכה פסוקה: כך שמעתי, וטעם הדבר פשוט וכמו שהובא במסכת חגיגה יג: שהיה אומר על טמא טהור ומראה פנים, וטעם הדיוק מלשון: אשר תשים לפניהם, ודורש - שישים הדבר לפני התלמיד כשולחן ערוך בכל...**" נתינת הסברא וטעם הדברים, מגדיל את כושר ההבנה אצל התלמיד ומקנה לו כלים לחתור לעומקם של הדברים.

נדגיש שאין באמור, כדי לתת מענה לכל דרכי ההוראה הנכונים, אלא להדגיש שני כלים חשובים שנלמדים מפרשתנו. כלים והדרכה נוספת בעניין פזורים במקרות חז"ל.

בין אדם לחבירו

על מורה להיזהר מאוד שלא לפגוע בתלמיד שלא כדין. אמנם לפעמים חייב מורה לנקוט אמצעי ענישה וכדומה, כדי לשמור על המשמעת בכיתה, או לטובתו של התלמיד ולמען התפתחותו והתקדמותו, אולם חשוב להדגיש שבמקרה כזה עליו לשקול היטב את השפעת תגובתו על עתיד הילד.

כלומר על המורה לשקול היטב היטב את נחיצות פעולותיו, ולקחת בחשבון את ההשפעות לטווח רחוק שתיגרמנה מהם. לדוגמא: את ההשפעה העתידית של סיפור או תיעוד מגרעותיו של הילד.

שואל ומשיב

שאלה: האם רשאי חבר או קרוב משפחה לתרום כליה אחת מכליותיו כדי להציל חיי חולה כליות שנשקפת סכנה לחייו?

תשובה: השאלה האם רשאי/חייב אדם להיכנס בספק סכנה כדי להציל את חברו מודאי סכנה, שנוי במחלוקת הפוסקים. הבית יוסף בחושן משפט הביא הגהות מיימוניות בשם הירושלמי, שחייב אדם להכנים את עצמו בספק סכנה כדי להציל את חברו מודאי סכנה. מפני שחברו בודאי סכנה, והוא בספק. וכן סתם מרן בכסף משנה. ובשו"ת חות יאיר הביא דברי הירושלמי להלכה. וכן כתב הגאון רבי חיים דוד אבולעפייא בשו"ת נשמת חיים.

אולם הסמ"ע בחו"מ שם, העיר, שמרן והרמ"א השמיטו דין זה מהש"ע, מפני שהרי"ף הרמב"ם והרא"ש השמיטו דברי הירושלמי מפסקיהם. ורבינו יונה גירונדי בספר איסור והיתר כתב שאין לאדם להכנים עצמו בספק סכנה כדי להציל את חברו מודאי סכנה. וכן פסק בשו"ת הרדב"ז. וכן הסכימו להלכה רוב הפוסקים האחרונים. על יסוד דברים אלו ועל סמך דברי הרופאים שאמרו לו שהוצאת כליה אחת מכליותיו התורם כרוכה בסכנת נפשות העלה בשו"ת ציץ אליעזר שאין לעשות כן, אלא אם יחליט סגל של רופאים מומחים אחרי עיון מדוקדק שהדבר אינך כרוך בספק סכנת נפשות לתורם, וגם אז אולי.

אולם כיום דעת רופאים מומחים יראי ה' שהסיכון בתרומת כליה מועטת מאד, והרוב מוחלט של התורמים חוזרים לבריאותם התקינה. הרי מה שנאמר לעיל שאסור להכנים עצמו בספק סכנה, זהו רק בספק השקול, מה שאין כן בנידון שלנו, בודאי שמצווה לתרום כדי להציל את חברו ממות. ובפרט לפי מה שפסק הרמב"ם שהיכול להציל אדם מישראל מסכנה ולא הצילו עובר על הנאמר בתורה לא תעמוד על דם רעך, זהו גם כשיש קצת ספק סכנה למציל.

סיכום: העיקר להלכה שמותר ומצוה לתרום כליה אחת מכליותיו להצלת חייו של אדם מישראל שבסכנה במחלת הכליות. וראויה מצווה זו להגן על התורם אלף המגן. אולם ברור שיש לעשות זאת רק על ידי רופאים מומחים, ושומך מצוה לא ידע דבר רע. וה' יתברך ישלח דברו וירפא לכל חולי עמו ישראל. (מבוסס על יחווה דעת חלק ג')

מפניני הפרשה - רעיון

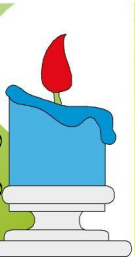
כבודו של גנב

מהו עונשו של גנב? בפרשתנו נאמר כל הגנב: "שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם" (פרק כ"ג, ג'). כלומר, כפול מערך הגניבה. אדם שגנב לדוגמא, יהלום יקר בשווי עשרת אלפים שקל, כאשר יתפס ויובא לדין, יפסקו לו לשלם סך של עשרים אלף שקל. וכך בכל חפץ גנוב - מגבת, מכונית, וכדומה תמיד – "שניים ישלם".

מדוע הענישה התורה את הגנב בתשלום כפול מערך הגניבה? נראה לומר שמדובר בסיבה מהנכת פשוטה. התורה רוצה שירגיש הגנב את הצער במה שזמם לעשות לרעהו, בדיוק באותו סכום, שחש הנגנב בעטיו, אולי זה יעורר בו צער להבין את עוגמת נפשו של הזולת.

אולם אם גנב שה או שור וטבחו ומכרו, הוא נדרש לשלם פי ארבעה ולעיתים פי חמישה (פרק כא', לז'). מדוע? אומר רבי עקיבא: "**מפני מה אמרו: אם טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה או חמישה? מפני שנשתרש בחטא**". כלומר: כל פעולה, המרחיקה יותר את החפץ הגנוב מרשות הבעלים, היא תוספת גניבה, ותוספת חטא. הגנב, הקושר את השור כדי לשחטו, העמיק בזה את מעשה הגניבה. כששחטו בפועל, הוסיף עוד על גניבתו.

אבל בעונשו של הגנב מוצאים עוד פרט מהנך: התורה מבדילה בין הגונב שור וטובחו, המשלם פי חמישה, לבין הגונב שה, משלם רק פי ארבעה, מדוע? על כך עונה רבן יוחנן בן זכאי: "**חס הקב"ה על כבודן של הבריות. שור – לפי שהולך ברגליו, משלם חמישה, שה – לפי שהוא טועני (מוחב אותו) על כתפו, משלם ארבעה**" (מכילתא). כלומר התבזותו של גונב השה היא נקודה לזכותו ביום הדין. בשעת הגניבה, נשא אותו על כתפיו כדי לברוח במהירות, ועורר את לעגם של הבריות – לכן ישלם פחות, כי חסה התורה כל כבודו של הגנב!

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

החייל רס"ר גלעד בן דניאל ושרית אלמליח הי"ד

הרב אבירם אברהם בן זיוה חריב הי"ד

מכלוף בן חנינה וחיים פורטל ז"ל	ויקטור בן שרינה תמאם ע"ה	לידיה רות בת רג'ינה ג'נט חדד ע"ה	אסתר (איבון) בת שמחה כהן ע"ה
משה בן רזולה מלמד ז"ל	אהרון בן יעל טובה חיימוב ז"ל	רחל בת סוליקא דנינו ע"ה	גיטה טובה בת רחנה מזוז ע"ה
יעקב בן סעידה בן סדון ז"ל	עמרם בן אסתר עטר ז"ל	צילה בת לאה למשפחת יוסף ז"ל	מסעודה בת לאה אמיר ז"ל

בס"ד כג' לחודש שבט ה'תשפ"ה
שנה שלושים ואחת גליון מספר 20
יוצא לאור על ידי שמעון בוחניק
רב קהילה בישוב חשמונאים

קול ששון

פרסומים תורניים
בהלכה, הגות, אגדה ופרשת שבוע
ע"ש ששון בן שמחה לבית בוחניק ז"ל

שבת קודש
פרשת משפטים
שבת מברכין
מפטירים
"הדבר אשר היה אל ירמיהו"
(ירמיהו לד' ח')

חשמונאים (שעון חורף)

כניסת השבת: 17:13
יציאת השבת: 18:12
זמן רבנו תם: 6

שינה כשתפילין נמצאות ביד - עפ"י פסיקת מרן בש"ע ופוסקים האחרונים

בגיליון הקודם למדנו שאין לישון כשהתפילין בידו, אפילו שינת עראי, ומי שנאלץ לעשות זאת, עליו לישון בישיבה כשראשו בין ברכיו, כדי שלא ירדם.

מקור בתלמוד

בגמרא במסכת סוכה דף כו. התבאר שכאשר התפילין נמצאות בידיו של האדם, אסור לו לישון כלל, אפילו שינת עראי, זאת מחשש שמא ייפלו התפילין מידיו. והרמב"ם בהלכות תפילין, פרק ד' הלכה טו' פסק שאם התפילין כרוכות על ידו, מותר לישון בהן אפילו שינת קבע.

בית יוסף

ה 'בית יוסף' בסימן מד' מבאר שהחילוק בין מצב בו ההתפילין 'כרוכות' בידו, לבין 'אוחזן בידו' הוא שכאשר הן 'כרוכות' אין חשש שייפלו בשינה, לעומת זאת כשהוא'אוחזן' בידו, יש חשש שיפלו ממנו תוך כדי שינה.

"...הא דקתני ישן בהם בין קבע בין עראי בדנקוט לחו בידיה כלומר שהם כרוכין יפה בידו דליכא למיחש שמא יפלו כשיישן...ת"ר לא יאחז אדם תפילין בידו וכו' ולא יישן בהם וכו' דהחיא אחיזה בעלמא בלא כריכה".

פסיקה להלכה בשו"ע

כן פסק מרן בשו"ע בסימן מד' סעיף א' ומהרמ"א עולה, שלא חוששים לנפילת התפילין כשהן מונחות בנרתיקן, ולכן אפילו שינת קבע מותרת.

היו תפילין כרוכין בידו – מותר לישן בהם אפילו שינת קבע. ואם אוחזן בידו ואינם כרוכים בידו – אסור לישן בהם אפילו שינת עראי. הגה: ודווקא כשאוחזן בלא נרתיקן, אבל בנרתיקן - בכל ענין שרי.

סיכום: אין לישון עם התפילין כשאוחזן בידו, אלא אם הן בנרתיקן. אבל אם הן כרוכות עליו מותר לישון בהם, אפילו שנת קבע.

אכילה ושתייה עם תפילין

מקור בתלמוד

במסכת ברכות דף לה. ופירוש רש"י עולה שהאכילה בתפילין כשלעצמה לא נחשבת לביזיון התפילין, אולם היא נאסרה, מחשש שהאדם יגיע תוך כדי סעודתו לשכרות, וזה דבר שמבזה את קדושתם של התפילין.

"...אמר רבי יצחק: הנכנס לסעודת קבע - חולין תפיליו ואחר כך נכנס. ופליגא דרבי חייא, דאמר רבי חייא: מניחן על שלחנו, וכן הדור לו. ועד אימת? אמר רב נחמן בר יצחק: עד זמן ברכה".

מפרש רש"י: חולין תפיליו: שמא ישתכר בסעודה ויתגנה בתפיליו. **וכן הדור לו:** שיהו מזומנים לו, ויחזור ויניחם בשעת ברכה.

בית יוסף

מגמרא זו דקדק מרן ה 'בית יוסף' בסימן מ' שהליצת התפילין לפני שאדם יושב לסעודה הוא רק לסעודת קבע ולא לסעודת עראי.

"...ומשמע, דלאכילת קבע דוקא צריך לחלצן, אבל לא לאכילת עראי. והכי איתא בהדיא בירושלמי פרק שני דברכות (הלכה ג') וכן כתב המרדכי (הלכות תפילין סי' ע"ד) וכן כתב הרמב"ם (פרק ד' הלכה טז')..."

פסיקה להלכה בשו"ע

וכן פסק מרן בשו"ע סימן מ' סעיף ח' שהצורך לחלוץ את התפילין לפני שאדם יושב לסעודה הוא רק לסעודת קבע ולא לסעודת עראי.

"הנכנס לסעודת קבע, חולצן ומניחן על השלחן עד זמן ברכה, וחוזר ומניחן. אבל לאכילת עראי אין צריך לחלצן".

משנה ברורה

לדעת המשנה ברורה בס"ק כ', אכילת עראי היא אכילה בשיעור של 'כביצה'. אולם בס"ק יט' מעלה אפשרות שהלכה זו מתייחסת למי משניח את התפילין כל היום, אבל עפ"י הנוהג היום שמניחים אותם רק בשעת התפילה, לכתחילה אין לאכול כלל בתפילין.

ילקוט יוסף

בספר ילקוט יוסף סימן מ' לא הגדיר מהי אכילת עראי לעניין התפילין, אבל כתב שטעימה קלה נחשבת כאכילת עראי.

מי שלומד אחרי התפילה כשהתפילין עליו, רצוי שלא יחלוץ את התפילין לצורך אכילה כזו, ואין זו חומרא להסירם בשל כך.

והוסיף שהרגיל לעשן סיגריה כדי להתרכז בלימודו, מותר לו לעשן גם כשהוא מעוטר בתפילין. אולם הדגיש שבלאו הכי ראוי ונכון מאד שלא לעשן כלל, מאחר ורופאים ואנשי המדע הוכיחו שהעישון גורם למחלות איומות ה' ירחם.

פסקי תשובות

כן כתב בספר 'פסקי תשובות' סימן מ' אות ח' בשם כמה מהפוסקים האחרונים שיש מצבים שאין להחמיר באכילת עראי בתפילין:

ביאור הלכה

בביאור הלכה בד"ה וחוזר ומניחן הסתפק האם אדם שהוריד את התפילין כדי לאכול אכילת קבע יצטרך לחזור ולברך על התפילין כשמניחם אחרי האכילה.

ההתלבטות היא האם בכוחה של גזירת חז"ל, שלא לאכול סעודת קבע עם תפילין משום שכרות, להחשיב את זמן הסעודה להפסקה גמורה של המצווה, וממילא לחייב בברכה נוספת על התפילין? הביאור הלכה לא פסק בעניין זה ונשאר בצריך עיון.

סיכום

הנכנס לסעודת קבע, עליו לחלוץ את התפילין לפני הסעודה, ואם בכוונתו לחזור ולהניחם עליו, יניחם על השלחן עד זמן ברכה, ואז חוזר ומניחן בברכה. אבל לצורך אכילת עראי אין צריך לחלוץ.

פינת העורך

"מדבר שקר תרחק" (פרק כג, ז') דרש "המגיד מקלם" על פסוק זה: לכאורה נראה לבני אדם, שאין חומרה יתרה במעשה השקרן, אך לאמיתו של דבר, גרוע השקרן אפילו מגנב וגזלן. שכן הגנב עושה את מעשהו באין רואים, ולרוב הוא פועל הוא בשעות הלילה. הגזלן אמנם פועל בין ביום ובין בלילה, אבל פעולתו מכוונת בדרך כלל נגד היחיד. ואילו השקרן פועל בכל עת ובכל מקום, בכל שעות היום והלילה, וכלפי היחיד והרבים כאחד.

ברכות מכל הלב

מזל טוב וברכות מעומק הלב לאריה ואודליה ואלף הי"ו לרגל נישואיהם.
ברכות להם ולכל משפחותיהם משפחת ואלף הי"ו ומשפחת אירום הי"ו.
ולסבא וסבתא בנימין ידידיה ודורה מאיר הי"ו יהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שיזכו להקים בית לתפארת ישראל, בית מלא אהבה ושמחה, נאמן וכשר, המיוסד על יסודות איתנים של אהבת תורה ויראת שמים לתפארת עם ישראל.

ברכות מכל הלב

מזל טוב וברכות מעומק הלב ליהודה וקרן אורה הסקולוביקי הי"ו לרגל נישואיהם. ברכות להם ולכל משפחותיהם הי"ו.
יהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שיזכו להקים בית לתפארת ישראל, בית מלא אהבה ושמחה, נאמן וכשר, המיוסד על יסודות איתנים של אהבת תורה ויראת שמים לתפארת עם ישראל.

אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

"שונה הלכות" – הלכה ומקורה

סדר הקדימויות בברכה ראשונה – חלק ג'

רמב"ם

הרמב"ם בהלכות ברכות פרק ח' הלכה יג' פסק להלכה כדעת חכמים שהאדם יקדים בברכה את מה שחביב עליו, ונראה שכחביב עליו נחשב המאכל החביב עליו באותו זמן שאוכל ולא מה שחביב עליו בדרך כלל. אמנם אם אין לאדם העדפה או חביבות של איזה מאכל, יקדים את המאכל שהוא משבעת המינים: **"היו לפניו מינין הרבה אם היו ברכותיהן שוות מברך על אחת מהם ופוטר את השאר, ואם אין ברכותיהם שוות מברך על כל אחת מהן ברכה הראויה לו, ואי זה מהם שירצה להקדים מקדים, ואם אינו רוצה בזה יותר מזה אם יש ביניהם אחד משבעת המינים עליו הוא מברך תחילה, וכל הקודם בפסוק קודם בברכה...ודבש זה הוא דבש תמרים, והתמרים קודמין לענבים, שהתמרים שני לארץ והענבים שלישי לארץ".**

פסיקת מרן להלכה בשו"ע

מרן בשו"ע פסק להלכה כדעת רבי יהודה, שיש להקדים בברכה את הפירות משבעת המינים. כמו כן פסק להלכה שכ"חביב" מוגדר הפרי שחביב על האדם בדרך כלל, ולא מה שחביב עליו באותה אכילה:

"היו לפניו מיני פירות הרבה, אם ברכותיהם שוות ויש ביניהם ממין שבעה, מקדים מין שבעה אעפ"י שאינו חביב כמו המין האחר, ואם אין ביניהם ממין שבעה, מקדים החביב.

ואם אין ברכותיהם שוות, אפילו יש בהן ממין שבעה כגון צנון וזית, איזה מהם שירצה יקדים ואפילו אינו חביב, ויש אומרים שגם בזה צריך להקדים החביב, ונקרא חביב המין שרגיל להיות חביב עליו, אפילו אם עתה חפץ במין השני".

בסעיף ב' ציין מרן את פסיקת רמב"ם, שיש להקדים בברכה את הפרי החביב עליו ושהגדרת החביב הוא מה שחביב עליו באותה אכילה. עפ"י כללי הפסיקה במרן, להלכה ולמעשה יש לנהוג כפסיקתו בסעיף א': **"ולהרמב"ם אם היה מין אחד חביב לו יותר, בין שברכותיהם שוות בין שאינם שוות בין שיש בהם ממין שבעה בין שאין בהם ממין שבעה, מקדים החביב לו אז באותה שעה, ואם אינו רוצה בזה יותר מבזה, אם יש ביניהם משבעת המינים, עליו מברך תחילה".**

בסעיף ד' פסק מרן שהקדימות בברכה, אם היו לפני האדם, מספר פירות שהשתבחה בהם ארץ ישראל ורוצה לאכול מכולם, היא לפי הסמיכות למילה ארץ בפסוק המפרט את שבעת המינים שהשתבחה בהם ארץ ישראל: **"כל הקודם בפסוק ארץ חטה ושעורה (דברים ח', ח') קודם לברכה, וארץ בתרא הפסיק העניין, וכל הסמוך לו חשוב מהמאוחר ממנו לארץ קמא, הילכך תמרים קודמים לענבים, שזה שני לארץ בתרא וזה שלישי לארץ קמא. הגה: ודוקא שאוכל ענבים כמות שהן, אבל אם עשה מהן יין שקובע ברכה לעצמו בורא פרי הגפן חשובה, והיא קודמת לברך עליו תחלה, אבל מעשה קדירה מחמשת מיני דגן, היא חשובה יותר מברכת היין. כל הנאמר סמוך לארץ קמא, קודם למה שנאמר סמוך לארץ בתרא, לאחר ששוה לו בסמיכה לארץ..."**

בסעיף ג' פסק מרן להלכה שברכת "בורא פרי העץ" וברכת "בורא פרי האדמה" שהן ברכות ממוקדות הן חשובות יותר מבחינת קדימות הברכה מברכת "שהכל", שהיא ברכה כללית, ויש אומרים שברכת "בורא פרי העץ" חשובה יותר מבחינת קדימות הברכה מברכת "בורא פרי האדמה", מפני שהיא ממוקדת יותר ממנה":

"הביאו לפניו דבר שברכתו בורא פרי העץ ודבר שברכתו שהכל, בורא פרי העץ קודמת שהיא חשובה שאינה פוטרת אלא דבר אחד, וכן בורא פרי האדמה ושהכל, בורא פרי האדמה קודמת, ואם הביאו לפניו בורא פרי העץ ובורא פרי האדמה, איזה מהם שירצה יקדים, ויש אומרים שבורא פרי העץ קודם".

בסעיף ה' פסק שקדימות הברכה על חיטה ושעורה היא דווקא אם השביחו אותה, שעשו ממנה תבשיל, או פת (או עוגה) הרמ"א כתב בהגה שברכה על מאכל שברכתו "המוציא" קודמת לברכה על דבר שברכתו "מזונות": **"הא דחטה ושעורה קודמים, דוקא כשעשה מהם תבשיל או פת, אבל כוסס חטה שברכתו בורא פרי האדמה אינה קודמת לברכת בורא פרי העץ. הגה: ברכת המוציא קודמת לברכת בורא מיני מזונות, וכל שכן לשאר ברכות (אגור) ואף על פי שהדבר השני חשוב או חביב עליו...וכל זה דצריך להקדים, היינו דוקא לכתחילה, אבל אם עבר ובירך על השני, אם הברכות שוות יוצא ואין צריך לחזור ולברך על זה שהיה לו להקדים, ובלבד שיהא דעתו גם כן עליו בברכתו..."**

משנה ברורה

במשנה ברורה בסימן ריא' ס"ק א' כתב שדיני קדימה בברכות מתייחסים רק לאדם אשר רוצה לאכול מכולם:

"היו לפניו וכו' - ודוקא שגם דעתו היה לאכול מכולם הא אם אין כולם לפניו או שאין דעתו לאכול מכולם אין שייך בזה דין קדימה".

בס"ק יא' כתב, שאמנם מרן כתב שכ"חביב" מוגדר הפרי שחביב על האדם בדרך כלל, אבל גם המקדים לברך על החביב עליו באותה אכילה, יש לו על מי לסמוך. **"אפילו אם עתה וכו' – ומכל מקום המברך על מה שחביב עתה בעיניו ג"כ יש לו על מי לסמוך דיש פוסקים שסוברים דחביב נקרא מה שהוא חביב עליו עכשיו (ט"ז)".**

לגבי מה שפסק מרן בסעיף ג' שאם הביאו לאדם דבר שברכתו בורא פרי העץ ודבר שברכתו שהכל, ורוצה לאכול משניהם, ברכת בורא פרי העץ קודמת, הדגיש בס"ק יד' - **"ואפילו מין השני חביב עליו..."** ובס"ק טו' הסביר שהסיבה לכך היא שברכת בורא פרי העץ מבוררת יותר מברכת "שהכל": **"שהיא חשובה וכו' - פירוש דברכת בורא פרי העץ מבוררת טפי על איזה מברך וחשובה היא מברכת שהכל שאינה רק ברכה כוללת לכל המינים".**

פסקי תשובות

בספר פסקי תשובות בסימן ריא' כתב שנצטווינו עפ"י חז"ל במסכת ברכות דף מ: כשיש לפני אדם כמה מאכלים לברך על המין המעולה יותר, וזה משום הידור מצוה וכבוד הברכה לברך אותה על המובחר.

אמנם הקדימות היא משום הידור וחשיבות הברכה, ובכל זאת גדולי הדורות הקפידו מאד על הלכות אלו והינכו לקיימן.

עוד קבעו חז"ל שם שאפילו אדם המברך שתיים או שלוש ברכות ויותר על כמה סוגי מאכלים, יש סדר מסויים איזה ברכה להקדים לפי חשיבות הברכה או המאכל, וכפי שיתבאר בסימן זה. ובפתיחה לדינים אלו יש לציין מספר אופנים שבהם לדברי הכל אין דיני חיוב קדימה.

א. אם אין המאכל עדיין לפניו על השולחן, אפילו דעתו לאוכלו, אין חייב להמתין עד שיביאוהו לפניו או לבקש שיביאוהו לפניו כדי להקדימו, מצד דיני סדר קדימה למאכל שכבר נמצא לפניו.

ב. ואפילו כשנמצאים המאכלים לפניו, מותר לו לסלקן מהשולחן למען יוכל להקדים ולברך על מין אחר כשיש לו סיבה כלשהי לכך.

ג. אם מצד סדר אכילתו ברצונו להקדים לאכול מאכל מסויים או לשתות משקה מסויים, יכול לעשות כן, אף על פי שאינו עפ"י דיני קדימה בברכות.

ד. וכל שכן אם בגלל סיבה רפואית יש לו להקדים ולאכול או לשתות דבר מה שאין שום מניעה שיעשה זאת אף על פי שאין הברכות לפי דיני הקדימה.

ה. כדי לינצל מחשש ברכה לבטלה או ספק ברכה התירו הפוסקים להקדים לברך על מאכל או משקה מסויים, אף על פי שאינו לפי דיני הקדימה.

תהילת ה' ידבר פי – ביאור על ספר תהלים

ביאור ופירוש על ספר תהלים – עפ"י מלבי"ם ועוד

בתהלים פרק ג' פסוק א': **"מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו"** ביאר מלבי"ם, שמזמור זה מספר על מלחמת אבשלום ומורכב משלושה חלקים:
"מזמור לדוד, במזמור הזה נמצא ספור המעשה ממלחמת אבשלום מראש ועד סוף, נחלק לג' חלקים, כל חלק מסיים במלת סלה".

את פסוק ו' **"אני שכבתי ואישנה הקיצותי כי ה' יסמכני"** מבאר מלבי"ם שבפסוק זה מזכיר דוד המלך את עצת אחיתופל לאבשלום, שיאסוף לוחמים שירדפו אחריו בלילה בעודו לבדו ישן ועייף.
חושי הארכי הפיר עצתו, ויעץ שאבשלום ימתין עד שיתאספו אליו כל ישראל וילחמו עם דוד ברוב עם.
הכתוב בפסוק זה מעיד שאכן עצת אחיתופל היתה עצה טובה, כי אם היה פועל כעצתו, אכן היה מוצא את דוד ישן ויעף והיה הורגו, אולם הקב"ה סבב זאת להפר את עצת אחיתופל להציל את דוד.
אחיתופל ראה שלא נהגו כעצתו, והתאבד, וחושי הודיע כל זאת לדוד. דוד המלך מודה שאם אבשלום היה נוהג כעצת אחיתופל הוא היה מת, ומה שבכל זאת הקיצותי, היה כי ה' הושיעו בהפרת עצת אחיתופל.
אני שכבתי מזכיר מה שספר שם שאחיתופל יעץ לאבשלום שיבחר שנים עשר אלף איש וירדוף אחרי דוד בלילה בעוד שהוא ישן יגע ורפה ידים ויחריד את אנשיו יכה את דוד לבדו, וחושי הארכי הפיר עצתו, ואמר שדוד לא יישן ולא ילין את העם, והיה עצתו שימתין אבשלום עד שיתאספו אליו כל ישראל וילחמו עם דוד ברוב עם, והכתוב מעיד שם שעצת אחיתופל היתה עצה טובה, כי אם היה עושה כן היה מוצא את דוד ישן ויעף והיה הורגו, רק שה' סבב זאת להפר את עצת אחיתופל להציל את דוד, ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויצו אל ביתו ויחנק.
וחושי הודיע כל זאת לדוד וז"ש ואני שכבתי ואישנה, ר"ל באמת לא היה כמ"ש חושי הארכי שלא אישן בין העם רק אשמר מפני אבשלום, כי באמת שכבתי וגם ישנתי, ואם היה נעשה בעצת אחיתופל לא הייתי מקיץ עוד, כי הייתי נהרג בלילה הזאת. ובכל זאת הקיצותי, וזה היה כי ה' יסמכני במה שהפיר עצת אחיתופל, ומעתה.

חוכמה ודרכי חיים - ביאור משלי

ביאור ופירוש על ספר משלי – עפ"י מלבי"ם ועוד

המלבי"ם כתב שמהמשלים שבספר, האדם לומד איך להתנהג בעניינים שבין אדם לחברו ובהנהגה המדינית, ושהספר מתאים ומועיל לכל סוגי בני האדם.
את פסוקים י' עד טז' מפרש מלבי"ם שזו חוכמת המוסר אשר אומר האב לבנו ומזהירו להתרחק מחברה עם אנשים שליליים, שיכולים לפתות להרע בדרכי פיתוי שונים.
לכן מזהיר האב את בנו לא להתפתות אליהם, לא ללכת איתם - לא במסלול הראשי שלהם ולא בנתיבית הצדדיים.
האב מסביר לילדו לגבי גזל שהוא דבר שבקלות ניתן להסביר את הרוע שבו וזה לא נעצר שם ומגיע עד לרצח, ועוד שמי שמתחיל להיות בחברתם קשה לו להימלט מהם.
את פסוק יז' **"כי חנם מזרה הרשת בעיני כל בעל כנף"** מבאר מלבי"ם כהמשך דברי האב לבנו וממשיל לו בעניין הגזל, שהעוף שרואה אוכל במלכודת, לא חושב שזו מלכודת, אלא שבכיכול מציעים לו אוכל: **"כי חנם מזורה הרשת בעיני כל בעל כנף, העוף שרואה רשת ומיני אוכל מזורים עליו נדמה לו שנותנים לו אוכל בחנם ולא יבקשו מידו דבר עבור זה".**
אבל: בפסוק יח': **"והם לדמם יארבו יצפנו לנפשתם"**. אבל האמת היא שהציידים אורבים להם ללכוד אותם ברשתם: **"והם, הציידים לדמם יארבו ר"ל או שיארבו להמית אותו, או שיצפנו לנפשותם, לתפשם חיים".**
ומסיים בפסוק יט': "כן ארחות כל בצע בצע את נפש בעליו יקח" - כך הם אורחות הרשעים ללכוד את הנפתה כיונה פותה להלכד ברשתו. נדמה לו שנותן לו ממון והון יקר בחנם, ובאמת את נפש בעליו של הבצע יקח.
"כן ארחות כל בוצע בצע, שבאמת הזה ילך כל בוצע בצע שפורש רשת ללכוד את הנפתה כיונה פותה להלכד ברשתו נדמה לו שנותן לו ממון והון יקר בחנם, ובאמת את נפש בעליו של הבצע יקח, כשיראו שיש לך בצע יקחו את נפשך ויגזלוהו ממך, כמו שאמר וימהרו לשפך דם, ובזה מבורר לו גם הסכנה שיש לו בדבר, ועל פי זה ילמדהו מן הנודע אל הבלתי נודע שישמר מפיתוי חטאים בכל אופן".

שאלות לגיל הרך (כיתות א' עד ג')

1. האם מותר לחקלאי לעבד את אדמתו כל השנים ולסחור ביבול?

א. כן ואפילו רצוי.
ב. לא, הוא צריך לשבות בשנה השביעית.
ג. כן אם הוא כהן או לוי.
ד. כן, אם הוא מפריש תרומות ומעשרות.

2. מי שיש לו שור וכל בהמה אחרת, האם צריך לדאוג שינוחו בשבת?

א. לא, כי רק בני אדם צריכים לנוח בשבת.
ב. כן.
ג. כן, בתנאי שקנה אותם מיהודי.
ד. בארץ ישראל כן ובחוץ לארץ לא.

3. כיצד יודעים שה' אוהב את הגרים ושהאיסור לצערם חמור?

א. הציווי על כך נמצא בלוחות הברית.
ב. הציווי זה נאמר על ידי ה'.
ג. התורה חזרה על ציווי זה 36 פעמים.
ד. כל התשובות נכונות.

שאלה עפ"י פירוש הרשב"ם - כיתות ה' עד ח'

9. "...וְשַׁמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה" (כא') האם דין זה חל במדבר?

א. לא, הדין החל משהתיישבו בערי ישראל.
ב. כן, היה נם למחנה לויה.
ג. כן, היה נם לאוהל מועד.
ד. בנם כשהיו במדבר לא היה רצח בשוגג.

שאלות עפ"י רש"י ילדי כיתות ד' עד ח'

4. "וְגֵר לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ..." (פרק כב') למה הכוונה "לֹא תוֹנֶה"?

א. לא לרמותו במסחר.
ב. לא להונותו בהונאת דברים.
ג. לא לתת לו עצה שאינה הגונה.
ד. כל התשובות נכונות.

5. "...וְשַׁמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה" (כא') האם דין זה חל במדבר?

א. לא, הדין החל משהתיישבו בערי ישראל.
ב. כן, היה נם למחנה לויה.
ג. כן, היה נם לאוהל מועד.
ד. בנם כשהיו במדבר לא היה רצח בשוגג.

6. "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו, לכלב תשליכון אותו" מדוע לכלב?

א. הכלב מצוי בהרבה בתים.
ב. כלבים אוהבים בשר.
ג. שכר לכלבים שלא הרצו לשון במצרים.
ד. לכלב זו רק דוגמא.

שאלה עפ"י פירוש האבן עזרא - כיתות ד' עד ח'

10. "וַיַּקְהֵם מֹשֶׁה וְיהוֹשֻׁעַ מְשָׁרְתּוֹ" (כד') מדוע לא ידע יהושע על חטא העגל?

א. כשחטאו למד תורה באוהלו.
ב. הוא ידע, אך לא רצה לאכזב את משה.
ג. הוא המתין למשה בתחתית ההר.
ד. תשובות א' וג' נכונות.

ברכות והודעות

מדרשת "הדרך אלייך" בחשמונאים על שם אשת החסד: אודליה פונקלר (תורג'מן) ז"ל הינה נקודת אור ביישוב פעילה בימים: ראשון ערב ורביעי בוקר וערב.

עמותת "דעת צדקות" נותנת שירות ללימוד תורה משמעותי של אברכי כולל "ברכת אברהם" לימי אזכרה של קרוב משפחה – נא לפנות לרב שמעון בוחניק – 050-2339941